

1. אסמעיל מחמד אבו גודה
  2. סלימאן מחמד אבו גודה
  3. תיסיר סאלח אבו גודה
  4. שירין מחמד אבו גודה
  5. ע'ראם ראאד אבו גודה
  6. ליאלי בסאם אבו גודה
  7. אנואר סלימן אבו גודה
  8. והיב רסמי אבו גודה
  9. ג'ומאנה חליל אבו גודה
  10. אבראהים חליל אבו גודה
  11. מוסא חליל אבו גודה
  12. חמדאן חליל אבו גודה
  13. מחמוד חליל אבו גודה
  14. חליל פרחאן אבו גודה
  15. סומיה פרחאן אבו גודה
  16. נאגי פרחאן אבו גודה
  17. עואטף עלי אבו גודה
  18. עומר עטיה אבו גודה
  19. אסאמה חליל אבו גודה
  20. מוסא אחמד אבו גודה
  21. רואן אחמד אבו גודה
  22. ראיד אחמד אבו גודה
  23. נהאד עלי אבו גודה
  24. נסים עלי אבו גודה
  25. פרדוס חמד אבו גודה
  26. חמזה חמד אבו גודה
  27. אדריס חמד אבו גודה
  28. נסרי יוסף אבו גודה
  29. אחמד יוסף אבו גודה
  30. רואן סאמי עודה אבו ודה
  31. מוחמד סאמי עודה ודה
  32. מרואן מוסא סאלח ג'ודה
  33. ג'זאלה מנסוא אחמד ג'ודה
  34. וואל האני סלימאן ג'ודה
  35. מוחמד ראאד מוחמד ג'ודה
  36. יחיא אחמד עבדאלה ג'ודה
  37. עאמר חליל אבו מעמר
  38. סלאם עטאללה אבו סויס
  39. עדנאן זאיד אבו סויס
  40. חליל עליאן אבו סויס
  41. הנא עליאן אבו סויס
  42. אמיר סאלם מחמד וקילי
  43. מוחמד סאלם מחמד וקילי
- מכפר אלזערורה (קטין). 13.04.1998
 מכפר אלזערורה (קטין). 29.03.2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 17.02.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 24.10.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 13.07.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 18.11.2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 05.10.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 03.06.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 27.09.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 01.02.1998
 מכפר אלזערורה (קטין). 17.01.2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 24.03.2001
 מכפר אלזערורה (קטין). 28.04.2002
 מכפר אלזערורה (קטין). 22.04.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 16.04.2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 10.04.2001
 מכפר אלזערורה (קטין). 09.04.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 23.09.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 24.01.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 01.06.1998
 מכפר אלזערורה (קטין). 01.08.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 13.10.2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 30.08.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 10.03.2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 08.05.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 12.08.1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 04.12.2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 16.10.1998
 מכפר אלזערורה (קטין). 27.11.1998
 מכפר אלזערורה (קטין). 16/06/2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 19/06/2001
 מכפר אלזערורה (קטין). 06/06/1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 22/12/1998
 מכפר אלזערורה (קטין). 01/06/1999
 מכפר אלזערורה (קטין). 01/08/2000
 מכפר אלזערורה (קטין). 22/09/1998
 מכפר ביר אלמשאש (קטין). 18.12.1998
 מכפר ביר אלמשאש (קטין). 23.01.1999
 מכפר ביר אלמשאש (קטין). 07.11.1999
 מכפר ביר אלמשאש (קטין). 18.08.1999
 מכפר ביר אלמשאש (קטין). 22.10.1999
 מכפר ביר אלמשאש (קטין). 11/09/1998
 מכפר ביר אלמשאש (קטין). 5/10/1999
- כל הקטינים באמצעות הוריהם החתומים על יפויי כוח המצ"ב.

44. המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב-אלעונה (ע"ר).
45. קואליציית ארגונים וועדי הורים בנגב, באמצעות ד"ר עואד אבו פריח ת"ז 028333920, מרהט שכונה 3 בית 43.
46. ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי באמצעות יו"ר הוועד ראג'י מנסור ת"ז 05106402 נצרת 16000.
47. ההתאחדות הארצית של ועדי ההורים הערביים בישראל מכפר טמרה 24930, באמצעות יו"ר ההתאחדות עו"ד מועין ערמוש.
48. עמותת הנגב התרבותית (ע"ר).
49. עדאלה, המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל (ע"ר).
- באמצעות עוה"ד מוראד אלסאנע ו/או חסן ג'בארין ו/או ארנה כהן ו/או מרוואן דלאל ו/או סוהאד בשארה ו/או גדיר ניקולא ו/או עביר בכר ;
- מעדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל, רח' רגר 28/35 באר שבע טל : 08-6650740 פלא : 053-379118 ; פקס : 08-6650853.

העותרים

- נגד -

1. לימור לבנת, שרת החינוך ;
  2. עמירה חיים, מנהלת מחוז הדרום במחוז הדרום ;
- ע"י פרקליטות המדינה מרחוב סלאח א-דין 29 ירושלים.

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי

מוגשת בזאת עתירה למתן צו על תנאי המופנה אל המשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם :

- א. מדוע לא יספקו מסגרות חינוך חינוך (גני טרום חובה), בהתאם לחוק לימוד חובה (תיקון מס' 16), התשמ"ד-1984, (להלן : החוק) לילדים, בגילאי 3-4 שנים בשני הכפרים אלזעורה וביר אל-משאש שבנגב.
- ב. מדוע לא ינהיגו מדיניות שוויונית בפתירת גנים לגילאי 3-4 וזאת על ידי הקמת גנים כאלה בשני הכפרים אלזעורה וביר אל-משאש שבנגב וזאת בשל מצבם הסוציו-אקונומי המיוחד והירוד של הילדים ושאר התושבים בשני הכפרים האלה.

בקשה לקיום דיון דחוף בעתירה

בית המשפט הנכבד מתבקש בזה להורות על קיום דיון דחוף בעתירה דן, מהנימוקים כדלקמן:

א. עניינה של עתירה זו הוא בזכותם של כ- 306 ילדים בגילאי 3-4 שנים אשר מתגוררים בשני הכפרים אלזערורה וביר אלמשאש שבנגב לחינוך חובה חינוס בהתאם לחוק לימוד חובה, תש"ט-1949 (להלן: החוק), עיכוב בדיון יביא לעיכוב במימוש זכותם של ילדים אלה והוא יגרום להם נזקים רבים, קשים ובלתי הפיכים.

ב. נזקים אלה מתבטאים בכך שהילדים מאבדים את זכותם הבסיסית לחינוך, הם מאבדים שנת חינוך חשובה שאין כל דרך לפצותם עבודה; הם נאלצים להמשיך לכיתה שאחריה ברמה נחותה מאחרים שנהנו משנת החינוך שהפסידו העותרים. בכך גורם הדבר לקיבוע המצב הנחות הקיים ולהנצחת הפערים החברתיים הקיימים.

ג. למימד הזמן חשיבות רבה בעניין דן ועל כן אי קיום דיון דחוף בעתירה עלול לגרום לילדים אלה לנזקים בלתי הפיכים. כדברי כבוד הנשיא השופט אהרון ברק בפרשת **בוצר** אשר הדגיש את מימד הזמן בהקשר של מימוש זכויות:

"עלינו להדגיש את ממד הזמן. החודשים חולפים. ההמתנה גוזלת זמן. העותר זכאי לטיפול בעניינו במהירות ראויה."

בג"צ 7081/93 **בוצר ואח' נ' מועצה מקומית "מכבים-רעות" ואח'**, פד"י נ (1), 19, 31.

ד. העתירה מציגה, מדינות מדירה של אוכלוסייה ענייה, ומתארת את מסכת ההבטחות השלטוניות בעניין הקמת גני ילדים בגילאי 3-4 שלא קוימו, היא נתמכת בנתונים רשמיים, מחקרים מדעיים המחזקים את סעדיה, ומתבססת על החקיקה המטילה על המשיב חובה לנקוט בצעדים פוזיטיביים על מנת להקצות חינוך חובה לעותרים ועל עקרון השוויון בהחלת וביישום החלטות שלטוניות.

אי לכך, מן הדין ומן הצדק לקיים דיון דחוף בעתירה.

ואלה נימוקי העתירה:

פתח דבר:

ראשית יצויין, כי עתירה במתכונת זו הוגשה לפני כשנה, בבית משפט נכבד זה (בג"צ 3757/03 אסמעיל מוחמד אבו גודה נ' שרת החינוך לימור לבנת ואח', שהוגשה ביום 24/04/2003) (להלן: העתירה הראשונה) והיא נדונה בפני כב' השופטים אליהו מצא, דורית בייניש, אשר גרוניס. העותרים משכו את העתירה בהתאם להמלצת ההרכב הנכבד וזאת לאחר שהמשיבים טענו כי למעשה ביצוע החוק הוקפא ואינם מקימים עוד גנים לגילאי 3-4. בית המשפט הנכבד הציע לעותרים למשוך את עתירתם, תוך שמירת זכותם לחזור ולפנות לבית המשפט בנושא העתירה אם וכאשר "לאחר בירור נוסף ופניה עדכנית לשרת החינוך תהיה להם עילה לכך". ההרכב הנכבד ציין, בין היתר, כי אם יתברר כי המשיבים מקימים, או מתכוונים בעתיד להקים גן או גנים, שערי

בית המשפט יהיו פתוחים בפני העותרים והם יהיו זכאים לצוו על תנאי (דברים שלא צוינו בפרוטוקול).

מצ"ב העתק העתירה והחלטת בית המשפט מסומנים **ע/1**.

העותרים שמעו בעצת בית המשפט הנכבד, משכו את העתירה, והחלו בהתכתבות עם המשיבים, שבה התברר, כי אכן המשיבים ממשיכים להקים גני ילדים במקומות רבים בניגוד לטענתם בתשובתם לעתירה הראשונה. בפניות אלו דרשו העותרים להקים גני טרום חובה בשני הכפרים. בתשובת המשיבה 2 לא צוין דבר אודות הקפאת יישום החוק, אולם צוין כי משרד החינוך לא מוסמך לקבוע את מיקום המבנים וכי הילדים מוסעים למקומות סמוכים.

מצ"ב העתקי הפניות ותשובות המשיבים, בהם מאשר משרד החינוך הקמת גנים מסומנות **ע/2**, **ע/3**, **ע/4**, **ע/5**.

מצ"ב העתק הפניה ותשובת שרת החינוך מסומנות **ע/6**, **ע/7**.

מבוא

1. עניינה של עתירה זו הוא הזכות לחינוך חובה חינם של כ- 300 ילדים בני 3-4 שנים משני כפרים לא מוכרים בנגב, **כפר אלזערוזה וכפר ביר אל-משאש** (להלן: שני הכפרים או הכפרים).
2. חוק לימוד חובה לגילאי 3 ו-4 שנים נחקק בשנת 1984 על ידי תיקון חוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (תיקון מס' 16), התשמ"ד-1984, (להלן: תיקון 16). מטרת התיקון היא להחיל לימוד חובה חינם על ילדים בגילאי 3-4 שנים. משנת 1984 נדחתה תחולת החוק במשך כ 14 שנים, ובשנת 1999 עבר בקריאה שנייה ושלישית תיקון מס' 7 לתיקון מס' 16 המחיל את החוק על גילאי 3 ו-4 שנים בצורה הדרגתית באמצעות צווים שהוציא שר החינוך. עד היום הוצאו שני צווים כאלה: הראשון בשנת 1999 והשני בשנת 2001.
3. תכלית החוק הינה להעניק חינוך טרום חובה לאוכלוסייה שבניה אינם נהנים מחינוך בגיל 3 ו 4 שנים, אוכלוסייה שאין ביכולתה לממן את החינוך, או אוכלוסייה שהילדים בה אינם נהנים מהחינוך בגלל שאין בה גנים או שאין ביכולתם לממן חינוך לילדיהם. אי לכך החליט שר החינוך, דאז יוסי שריד, להתחיל בהחלת החוק על הישובים המצויים באשכול הראשון הכולל את שני הכפרים נשוא העתירה.
4. אך למרות ההחלטה הנ"ל, ועל אף פניות העותרים הרבות, המשיבים לא הקימו גנים ביישובי העותרים. כתוצאה מכך נמנעת זכות החינוך מיותר מ 300 ילדים בכל שנה, ובכך איבדו כ 1600 ילדים את זכותם לחינוך במשך 4 השנים שעברו.
5. יצוין כי בסוגיית הצבת מבנים למתן שירותים לתושבי הכפרים חלה תפנית חשובה, וזאת עקב החלטת המועצה הארצית לתכנון ובניה בישיבה מס' 443 מיום 13.1.2004, אשר

אפשרה מתן היתרי בנייה למבנים יבילים ב 16 בתי הספר הקיימים בכפרים הבלתי מוכרים, דבר שמחייב את המשיבים ליתן היתרים חריגים למבנים יבילים לצורך הקמת גנים לילדים בגילאי 3-4 שנים, ואוסר עליהם להפלות בין ילדים בגילאים שונים.

העותרים:

6. העותרים מס' 1 - 36 הם קטינים בגילאי 3-4 שנים המתגוררים בכפר אלזערורה (להלן: קבוצת הילדים הראשונה). העותרים מס' 37-43 הם קטינים בגילאי 3-4 שנים המתגוררים בכפר ביר-אלמשאש (להלן: קבוצת הילדים השנייה).

7. העותרת מס' 44 הינה גוף וולונטרי אשר מטרתו קידום זכויות תושבי הכפרים הלא מוכרים בנגב והיא פועלת, בין היתר, לקידום החינוך ביישובי העותרים; עותרת מס' 45 הינה קואליציית ארגונים וועדי הורים לקידום החינוך בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב; עותרת מס' 46 הינה עמותה רשומה בישראל שמטרתה קידום החינוך בקרב האוכלוסייה הערבית, והיא כוללת נציגי ציבור ערביים לרבות ראשי רשויות מקומיות וחברי כנסת ערביים; עותרת מס' 47 הינה עמותה רשומה הפועלת לקידום החינוך בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל; העותרת מס' 48 הינה עמותה רשומה הפועלת לקידום החינוך לגיל הרך בנגב; העותרת מס' 49 הינה עמותה רשומה כדין שלא למטרות רווח, לא ממשלתית ובלתי מפלגתית. נוסדה בנובמבר 1996 כמרכז משפטי עצמאי הפועל לקידום זכויות האדם בכלל והמיעוט הערבי בפרט.

כללי:

8. קבוצת הילדים הראשונה הינם תושבי כפר אלזערורה השוכן על כביש השלום, במרחק של כ 12 ק"מ מהעיר ערד, שתושביו מונים כ-2756 נפשות; בכפר זה ישנם כ 232 ילדים בגילאי 3-4 שנים. קבוצת הילדים השנייה הינם תושבי כפר ביר-אלמשאש השוכן על כביש באר שבע - דימונה ובו מתגוררים כ 882 תושבים, מתוכם כ 74 ילדים בגילאי 3-4 שנים.

מצ"ב מכתבו של מר אבו סמור סעיד, רכז תכנון במועצה המציין את מספרי הילדים בגילאי 3-4 שנים בשני הכפרים מסומן ע/8.

מצ"ב מפה לכפרים הלא מוכרים שבה מסומן מיקומם של שני הכפרים כפר אלזערורה מסומן בחץ שמספרו 1, וביר אלמשאש בחץ שמספרו 2, מסומנת ע/9.

9. בשני הכפרים אין גני טרום חובה או מסגרות חינוך כלשהם לילדים בגילאי 3-4 שנים. הורים המעוניינים לשלוח את ילדיהם לחינוך אינם יכולים לעשות זאת, ואף אם הם מעוניינים לשלוח את ילדיהם לחינוך בתשלום, וזאת בגלל שאין כל מסגרות חינוך לילדים בגיל זה בכפרים אלה.

10. יצוין גם כי בשני הכפרים דן אין מסגרות חינוך כלשהן כגון: מועדון, מתנ"ס או גני טרום חובה פרטיים, דבר המותיר את הילדים במצב קשה ביותר ולפעמים, כפי שיפורט להלן,

בסכנת חיים. הילדים מבליים את זמנם בחצרות, ברחובות ובמקומות מסוכנים דבר שחושף אותם פעמים רבות לתאונות קשות ופגיעות על ידי מבוגרים בצורות קשות יותר. כך מביאים אחדים מתושבי המקום את המציאות הקשה שבה חיים ילדיהם:

"לילדי הכפר בגילאים אלה אין כל מסגרת חינוכית, ולכן הילדים שוהים רוב הזמן בחצרות וברחובות ללא כל השגחה או טיפול, הם משחקים בבוץ, בעפר ובאבנים ולא כמו הילדים בני גילם שנהנים מגנים משחקיות ארוחה חמה ומגרשים נקיים.

הדבר מעמיד את הילדים בפני סיכונים רבים, בשל העובדה שאין כל כבישים או משחקיות או מגרשים, כך למשל נופלים ילדים בשטחים פתוחים, נפצעים ונופלים עליהם דברים מסוכנים. העדר מסגרת לילדים הינו אחד הגורמים לתאונות הרבות בקרב ילדינו, כפי שמדווח בית חולים סורוקה בבאר שבע".

מצ"ב תצהירו של מר מוחמד אבו ג'ודה יו"ר הועד המקומי בכפר אלזערוה.

על מצבו הקשה של הכפר השני, ביר אלמשאש, מעיד תושב הכפר איברהים אלוקילי ומציין:

"בכל מקום במדינה ילדים בגיל 3-4 שנים נהנים מחינוך ולומדים בגנים; מקום שמאפשר להם לבלות את ילדותם, וליהנות ממנה; מקום שבו הם מתחילים לקבל חינוך לקראת העתיד. אך משום מה בישוב שלנו לילדנו אין כל מקום ללמוד או לשחק, בקיץ הם משחקים בשמש, בחצרות ובכבישים הלא מעובדים, ובחורף הם משחקים בבוץ, ובמים הקפואים. ילדים אלה רוכשים חינוך רחוב שלילי ומזיק, שמקשה מאוד על חינוכם העתידי. לאור מציאות קשה זו ילדינו חשופים לפגיעות ותאונות רבות, שחלקן גורמות להם פגיעות קשות ולפעמים קטלניות".

מצ"ב תצהירו של איברהים אלוקילי כחלק מהעתירה.

11. המספר הגבוהה של "תאונות ילדים" בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב עלה, לא אחת, לדיון הציבורי בכלי התקשורת. כך למשל, בכתבה ששודרה בערוץ השני של הטלוויזיה מציין הכתב שגיא בשן:

"יותר ויותר ילדים בדואים מגיעים לבתי החולים במצב אנוש אחרי שנכוו ממים רותחים. מי אשם? ההורים או הרשויות? ...

שגיא בשן: המספרים מחרידים רק בששת השבועות האחרונים הגיעו שמונה ילדים בדואים ליחידה לטיפול נמרץ ילדים בבית החולים סורוקה כשהם נמצאים בסכנת חיים, כולם בני חצי שנה עד לשלוש שנים וחצי, הסיבות לכוויות מגוונות, יש מי שנכווה ממים רותחים, יש כאלה שנכוו מאש המדורה וכאמור יש גם מי שנפל לסיר מרק רותח".

מצ"ב תמליל של כתבת הטלוויזיה של ערוץ 2, מיום 03/03/2003 בעניין בכותרת: "שגיא בשן – פציעתה של ילדה בדואית ממים רותחים" מסומנת ע/10.

12. בנוסף, העדר חינוך טרום חובה מהווה אחת הסיבות הישירות למצב החינוך הירוד בקרב האוכלוסייה הבדואית, מציאות שבה אחוז האקדמאים בכל הכפר אינו מגיע לאחוז אחד; בכפר אלזערוה ישנם רק 10 סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה, 15 גברים בלבד סיימו תיכון עם תעודת בגרות ו- 11 מורי בית ספר שחלקם הגדול ללא כל תואר אקדמי; מספר האקדמאים בעלי תואר ראשון (B.A) ומעלה בכפר ביר אלמשאש הוא שניים בלבד.

13. תמונה קשה זו היא חלק ממצב החינוך הקשה בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב, מצב שבו :

"אחוז התלמידים הבדואים הזכאים לתעודת בגרות היה בדרך כלל הנמוך ביותר בארץ... ועמד על 6% בלבד בהשוואה ל 40% בקרב האוכלוסייה היהודית במדינה".

כפי שמציין דו"ח וועדת כץ, הוועדה לבדיקת מערכת החינוך הבדואית בנגב, שהוזמן ע"י שר החינוך, התרבות והספורט, מר זבולון המר ז"ל והוגש להנהלת המשרד ב (16.01.1998) (להלן: דו"ח וועדת כץ). עמוד 11.

ועוד :

"אחוז הילדים שנשרו לפני שסיימו כיתה י"ב היה 71% בשנת התשנ"ב ותשנ"ג; בשנת תשנ"ד היו 68% ובשנת תשנ"ה 67%". עמוד 11 לדו"ח וועדת כץ.

כתוצאה מכך, מציינים מחברי דו"ח וועדת כץ :

"כתוצאה מכך, שיעור ההשכלה הגבוהה בקרב הבדואים בנגב הוא הנמוך ביותר. מספר המחזיקים בתואר אקדמי (ב.א ומעלה) מגיע ל 135, כלומר כשני בוגרים ל- 1000 בדואים (אבו סעד 1993). " עמ' 12

ועוד. בהמשך צוין בדו"ח וועדת כץ :

"בבתי הספר בישובים הלא מוכרים התקציבים ניתנים במשורה, המתקנים מעטים, הבניינים והריהוט אינם מספיקים, וכמעט ולא קיימים עזרי הוראה". דו"ח כץ עמוד 7.

בסוף הדו"ח בפרק ההמלצות ציינו המחברים :

"מערכת החינוך לבדואים בנגב צריכה לקבל משאבים בתחום כוח האדם ובתחום המבנים והציוד שהינם שווים לאלה המקובלים במערכת החינוך היהודית. [...] לכן משרד החינוך התרבות והספורט צריך לענות לצרכים החיוניים של מערכת החינוך לבדואים בנגב בתחומים הבאים: [...] הכנסת מערכת חינוך טרום-חובה חינוך לגילאי 3-4 כפי שנעשה בישובים בעלי סיווג של עדיפות לאומית גבוהה." [ההדגשה לא במקור].

ראו: הוועדה לבדיקת מערכת החינוך הבדואית בנגב, דו"ח שהוזמן ע"י שר החינוך, התרבות והספורט, מר זבולון המר ז"ל והמוגש להנהלת המשרד (16.01.1998) (להלן: דו"ח וועדת כץ), עמ' וו, 12, 14 המצ"ב כנספח שסימנו ע/11.

14. ועוד. בנושא מצב החינוך הירוד בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב כתב מבקר המדינה :

"מערכת החינוך במגזר הבדואי בנגב מאופיינת בנשירה של תלמידים, כבר בגני ילדים. הנשירה מהמערכת בולטת בקרב הבנות והיא חריפה מאוד בחטיבה העליונה. מספר התלמידים בכיתות י"ב קטן, ואחוז הזכאים לתעודת בגרות קטן מאד. שיעור הלומדים מתוך קבוצת הגיל, בכיתה י"ב, בקרב הבדואים בנגב בשנת הלימודים התשנ"ז, היה כ-43%, ושיעור הזכאים לתעודת בגרות באותה שנה כ-10.3%. השיעורים האמורים באוכלוסייה הכללית היו כ-81% וכ-40% בהתאמה.

מבקר המדינה, דו"ח שנתי 52 לשנת 2001 ולחשבונות שנת הכספים 2000, עמוד 96.

15. על מצב הישובים הבדואים בנגב ועל החינוך בהן כתב ד"ר ביילי, עמית מחקר במכון טרומן של האוניברסיטה העברית, חוקר את תרבות הבדווים זה שנים רבות:

"הישובים הם העניים ביותר במדינה. שיעור האבטלה בהם הוא הגבוהה ביותר. התשתיות הפיזיות, הכלכליות והקהילתיות לוקות בחסר רב. בשטח החינוך קיים מחסור גדול בכיתות ומורים בעלי הכשרה נאותה, שיעור הנשירה הוא הגבוהה במדינה, ושיעור ההצלחה בבחינות הבגרות היא הנמוכה ביותר. שירותי הרווחה הינם בלתי מספיקים והמחסור בשירותים קהילתיים גורם לפשע בקרב הנוער.

הדו"ח על מצב הישובים הבדואים בישובים המתוכננים בנגב עם המלצות למדיניות מתקנת מאת ד"ר יצחק ביילי נובמבר 2000. מצ"ב ומסומן ע/12 (להלן: דו"ח ביילי).

16. דו"ח משמר זכויות האדם (Human Rights Watch) המתייחס להפליית הילדים הערבים בבתי הספר הישראליים, ציין בעמוד 122, בעניין ההבדלים וההפליה בגני טרום חובה בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב:

"There is a severe shortage of compulsory kindergartens or preschools" for Bedouin children in the unrecognized villages, the Israeli government reported to the committee on the rights of child in 2001."

Second class discrimination against Palestinian Arab children in Israel's schools, Human Rights Watch, September 2001, USA.

17. על הקשר בין העדר חינוך בגיל הרך והמשך הלימודים וההישגים האקדמיים כתב פרופ' איסמעיל אבו סעד, חוקר בתחום החינוך באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, כי:

"להעדר מסגרות חינוך לגיל הרך השפעה רבה על המשך הלימודים וההישגים האקדמיים בהמשך..." [ההדגשה לא במקור]

Abu-saad, I. (1996) provision of public education services and access to higher education among the Negev Bedouin Arabs in Israel, Journal of Education Policy, 11, 527.

18. פרופ' אבו סעד מוסף ומציין כי המצב הקשה המתואר לעיל משליך באופן ישיר על מצב האוכלוסייה הבדואית וגורם לה לפיגור רב וכך הובאו דבריו:

"The poor standard of education is what is seem to be holding society back, and because of this attitudes towards it are changing among the Bedouin."

Abu-Saad, I. (1995) Bedouin Arab education in the context of radical social change: What is the future? Compare, 25 (2), (pp. 149-160)

פניות העותרים:

19. העותרים, פנו אל המשיבים מספר רב של פעמים משך כשלוש שנים בבקשות רבות להקים לילדים בכפרים הבלתי מוכרים גני טרום חובה, אך בקשותיהם לא הועילו בידם. להלן חלק מפניותיהם:

א. פניות הרשת לקידום החינוך לגיל הרך בנגב: הרשת לחינוך הגיל הרך בנגב, הינה התאחדות של גופים, ארגונים ופרטים הפועלים יחד באמצעים פוליטיים, קהילתיים ומשפטיים על מנת לקדם את חינוך הגיל הרך בנגב, להקים גנים, לדאוג להכשרת מחנכים ומחנכות ולקדם את זכויות הילדים בגיל הרך בתחום החינוך. הרשת הוקמה בשנת 1999 ומאז היא נאבקת ביחד עם גורמים אחרים להקים גנים לילדי הכפרים הלא מוכרים. בעניין זה הם פנו במספר פניות בדרישה להקים גנים בכפרים הבלתי מוכרים בנגב.

מצ"ב פניות הרשת מתאריכים: 31/07/01, 14/07/02, 10/04/02, 09/05/02, 02/06/02, 19/02/02, 04/07/02, מסומנת בהתאם: ע/13א עד ע/13ז;

ב. פניות ועד הפעולה לקידום החינוך לגיל הרך בנגב: ועד הפעולה לקידום החינוך לגיל הרך בנגב, שמאגד בתוכו עמותות, ארגונים, וראשי מועצות מקומיות, פנו לשר החינוך אז, יוסי שריד, בעניין פתיחת גני טרום חובה בכפרים הלא מוכרים בנגב (כולל העותרים). הם ביקשו להחיל את החוק גם על הכפרים הלא מוכרים, ולהנהיג העדפה מתקנת לחינוך בנגב על מנת לקדם את רמת החינוך לאוכלוסייה הערבית-הבדואית באזור. מצ"ב מכתבו של ועד הפעולה הנ"ל מסומן ע/14;

ג. העותרת 44, המועצה האזורית לכפרים הלא מוכרים בנגב-אלעונה פנתה למשיבה מס' 2, בנושא הקמת גני טרום חובה ביישובים הבלתי מוכרים. בפנייתה ציינה: "היישובים הלא מוכרים בנגב מצויים במצב של מצוקה בתחום שירותי הגן, ובפרט גני טרום חובה. רק אחוז קטן מהילדים בגילאי 3-4 זוכים לשירות בסיסי זה". העתק הפניה מסומן ע/15;

20. ח"כ לשעבר תמר גוז'נסקי פנתה בשאילתא מס' 3717 לשר התשתיות הלאומיות בנושא: "קרוונים עבור גני ילדים בכפרים לא מוכרים", שבה היא שאלה: מה יעשה השר כדי שמנהל מקרקעי ישראל יאפשר את הצבת הקרוונים בכפרים הנ"ל והילדים המתגוררים בהם ילמדו סוף-סוף בגן?".

מצ"ב העתק שאילתא מס' 3717, מסומן ע/16;

21. פניות רבות הפנתה העותרת מס' 49 אל המשיבים בבקשות להקים גני טרום חובה ביישובי העותרים ובכפרים הלא מוכרים בכלל, ולהלן עיקר הפניות:

א. ביום 7 מאי 2000 פנה עו"ד מרוואן דלאל מטעם עותרת מס' 49 לשר החינוך דאז, יוסי שריד, בעניין התחייבות משרד החינוך להחיל חינוך חובה חנם לגילאי 3-4

שנים בכפרים הלא מוכרים. בתשובתו ציין מנהל מחוז הדרום, ד"ר איציק תומר, בסעיף השני למכתבו:

"החלת חוק חינוך חובה לגילאי 3-4 בישובים הבדואים הארעיים ייחל בשנת הלימודים תשס"א ויהיה הדרגתי"

מצ"ב העתק הפניה התשובה מסומנים ע/17א, ע/17ב;

ב. נציג עותרת מס' 49 מר סאלס אבו מדיעם פנה אל המשיבה 2 בשאלה מתי מתכוון משרד החינוך ליישם את חוק חינוך חובה לגילאי 3-4 בכפרים הלא מוכרים. בתשובתה ציינה המשיבה 2:

"יישום חוק לגילאי 3-4 אמור להתבצע תוך 8-10 שנים."

דברים אלה מהים מהווים את עמדת המשיבים הסופית.

מצ"ב העתק הפניה מיום 16/01/02 והתשובה מסומנים ע/18א, ע/18ב;

ג. ביום 18.4.2004, אחרי הגשת העתירה הראשונה בנושא זה ומשיכתה (בג"צ 3757/03 אסמעיל אבו גודה נגד שרת החינוך) ובהתאם להחלטת בית משפט נכבד זה (מיום 16.9.03) פנה הח"מ למשיבות 1 ו-2 בבקשה להקים גנים בשני הכפרים ביר אלמשאש ואלזערורה. בפנייתו הוא ציין את הצורך הדחוק של גנים בשני הכפרים, ופירט את מצבה הסוציו-אקונומי הקשה של אוכלוסיית שני הכפרים. הח"מ ציין את זכותם הקודמת לאחרים בהקמת שני גנים. והוא ציין כי משרד החינוך ממשיך להקים גנים חדשים בישובים הבדואים, ועל כן עליו להקים גנים גם בישובי העותרים. בתשובה ציינה המשיבה 2 כי משרד החינוך אינו מוסמך לקבוע מיקומם של מוסדות חינוך. וכי ילדי שני הכפרים מוסעים למוסדות חינוך בכפרים סמוכים. (דבר שאינו נכון כפי שמצהיר מוחמד אבו ג'ודה יו"ר הוועד המקומי אלזערורה).

המשיבה 2 לא ציינה דבר אודות הקפאת ביצוע החוק, כפי שהמדינה טענה בתשובתה בבג"צ 3757/03 הנ"ל.

ראו: העתק הפניה ותשובת מנכ"ל משרד החינוך, גבי עמירה חיים מיום 29 אפריל 2004 מסומנים ע/6, ע/7.

דחיית בקשות העותרים והפליטים:

22. המשיבים נקטו במדיניות של אי ביצוע ההחלטות בעניין הקמת גני טרום חובה ביישובי העותרים והפלו אותם בהקמת גנים. כך לא בוצעה החלטת שר החינוך לשעבר יוסי שריד להחיל את החוק על יישובי העותרים תחילה, כחלק מהחלטתו להחיל את החוק על הישובים באשכולות הראשון והשני. וכך מתאר, השר לשעבר שריד, את מדיניות משרד החינוך בנושא החינוך הבדואי, אי הקמת הגנים וההפליה שהם מפעילים ביישובי העותרים:

"מאז תקופת כהונתי כשר חינוך בחרו במשרד החינוך להשאיר על כיסאו את מנהל רשת החינוך לבדואים שנכשל בתפקידו. להיכנס לעימותים עם ארגוני החינוך בנגב. ובעיקר לא לקיים את החלטתי באשר, להקמת 40 גנים בכפרים הבלתי מוכרים והקמת בתי ספר תיכוניים באותם יישובים, ולשלוח את הציבור הבדואי, שוב ושוב, להילחם על זכויותיו בבית הדין הגבוהה לצדק." כך טוען יוסי שריד, יו"ר האופוזיציה שהיה שר החינוך לשעבר [...] על ההזנחה והאפליה שהם מפעילים ביישובי הבדואים ובעיקר בכפרים הבלתי מוכרים. "אני מפציר בשרת החינוך וקובעי המדיניות" כותב שריד להורות לדרג המקצועי במשרדם לשנות את גישתם המפלה כדי לפצות על הקיפוח הרב לו זכו הבדואים לכל אורך השנים." [ההדגשה לא במקור]

מצ"ב העתק הכתבה בשבועון הצבי בנושא: "ח"כ יוסי שריד: החינוך הבדואי מופלה לרעה" מסומן ע/19.

23. ועוד. משרד החינוך הבטיח מספר רב של פעמים להחיל את החוק על הכפרים הלא מוכרים ולספק את הגנים הדרושים לכפרים אלה ולא קיים את הבטחתו. להלן חלק מן ההבטחות:

א. בשנים 1999-2000, הורה שר החינוך דאז, יוסי שריד, להקים כ-40 גנים לגילאי 3-4 שנים לאוכלוסייה של כ-6000 ילדים בכפרים הלא מוכרים בנגב, שלהם היה דרוש כ-199 גנים (ראו ע/14). אולם, ההחלטה לא יושמה במלואה וחלק מהגנים לא הוקמו. אך גנים נוספים במקומות אחרים לא הוקמו. ראו דבריו של מר יוסי שריד בשבועון "הצבי", כמצוין לעיל (ע/19).

ב. מר יצחק כהן, סמנכ"ל ומנהל המנהל הפדגוגי, במשרד החינוך אז, כתב במכתבו מ-13 ספטמבר 1999: "בעקבות מכתבך לשר החינוך, מר יוסי שריד, בעניין כ-4500 ילדים בני 3-4 המתגוררים ביישובים הלא מוכרים בנגב, בכוונתנו להרחיב את מתן הפטור בשנת תשס"א ולכלול בהרחבה זו גם תושבים ביישובים הלא מוכרים בנגב. כוונה זו טעונה אישור הגורמים המוסמכים". מצ"ב מכתבו של יצחק כהן, סמנכ"ל ומנהל המנהל הפדגוגי, במשרד החינוך, מסומן ע/20;

ג. גם מנכ"ל משרד החינוך ד"ר איציק תומר, הבטיח במכתבו מיום 23 נואר 2000 להחיל את החוק על הכפרים הלא מוכרים וכך הוא כתב: "בכל אופן אנו פועלים כעת ליישום חוק חינוך חובה לגילאי 3-4 בכל הריכוזים הארעיים"; ראו העתק המכתב המסומן ע/21 כמצוין לעיל;

ד. בהזדמנות אחרת ציין מר איציק תומר: ".... הקמת 40 כיתות גן הינו שלב ראשון בתהליך הקמת גני ילדים לכלל המגזר." מצ"ב מכתבו מיום 11 יולי 2000 ומסומן ע/22;

24. כמצוין לעיל המשיבים דחו את פניות העותרים בתירוצים שונים, כך למשל כאשר תרצו זאת במחוסר בגנות, כמצוין במכתבו של ד"ר איציק תומר שבו הוא כותב: "לצורך הפעלת החוק לגני טרום חובה, זקוק המחוז ל-310 גננות, ואין בנמצא".; ופעם נוספת הם טענו שאין באפשרותם להקים מבנים מאחר ומשרד הפנים אינו מעניק היתרי בנייה

שיאפשרו הקמת גנים, כמצוין במכתבו של ד"ר איציק תומר מיום 16 יולי 2000. ראו מכתבו של ד"ר איציק תומר המסומן ע/21, ומכתבו מיום 16 יולי 2000 המסומן ע/23.

25. יצוין, כי באשר לסוגיית היתרי בניה למבני חינוך, לאחרונה הסכימה המועצה הארצית לתכנון ובנייה בישיבה מס' 443 מיום 13.1.04 ליתן היתרי בניה למבנים היבלים בכל 16 בתי הספר בכפרים הבלתי מוכרים (הפזורה) שהיו עד לפני ההחלטה ללא היתרי בנייה או בהיתרים חריגים. משמעות ההחלטה שניתן יהיה ליתן היתרי בנייה למבנים יבילים לצורך מתן שירותים לאזרחי המדינה בכפרים הבלתי מוכרים. דברים אלה משמיטים את הקרקע מתחת לטענת המשיבה שלא ניתן לבנות גנים בגלל שאין אפשרות ליתן היתרי בנייה.

מצ"ב העתק פרוטוקול המועצה הארצית תמ"מ 14/4 שנוי 40 המצורף למכתבו של חנן אפוטה מנהל רשות החינוך לבדואים, מסומנים ע/24.

26. מהאמור לעיל עולה כי לא מסתמנת אצל המשיבים כוונה ממשית לנקוט בצעדים שיביאו להקמת גנים ביישובי העותרים, נהפוך הוא, המשיבה מס' 2 דחתה את ביצוע החוק ל 8 עד 10 שנים, למרות המצב הקשה המתואר לעיל, כפי שהיא ציינה במכתבה, מיום 4 פברואר 2002:

"יישום החוק לגילאי 3-4 שנים אמור להתבצע במהלך 8-10 שנים..."

מצ"ב העתק המכתב מסומן ע/25.

27. לא זו בלבד. רוב הנתונים שהועלו בעתירה זו, הן הועלו בעתירה הקודמת, ובית המשפט הנכבד העיר למשיבים בדיון הקודם אודות הצורך להקים גנים בשני הכפרים נשוא העתירה. עם זאת, המשיבים, הפעם, העלו נימוק חדש שהחקיקה הוקפאה ולא יקימו עוד גנים בתקופת ההקפאה. בית המשפט הנכבד אמר בפניהם כי אם יוקמו חדשים, עליהם ליתן משקל כבד ורב לדרישת העותרים. הם לא עשו זאת. הפניות החדשות אל המשיבים שהופנו לאחר משיכת העתירה הקודמת, ותשובות המשיבים, מעידות כי על אף החלטתם להמשיך ולהקים עוד גנים, הם לא מתכוונים להקים בקרב שני הכפרים דגן. כלומר, הפעם הם מסרבים להנהיג מדיניות שוויוניות ביישום החלטותיהם המינהליות.

ראו העתק העתירה הקודמת מסומן ע/1

הטיעון המשפטי

החלת עקרונות יסוד על יישום החלטות מינהליות וחקיקה ראשית

28. בפרק זה יטענו העותרים, כי עקרונות היסוד של השיטה חלים גם על החלטות המשיבים בשני המקרים החילופיים: הן על יישום חקיקה ראשית והן על יישום החלטה מינהלית רגילה בדבר הקמת גנים אך לא בשני הכפריים דנן. אם אכן תתקבל הטענה כי החלת החוק הוקפאה, הרי חובתם של המשיבים לכבד את הדין הכללי ממשיכה לחול גם על החלטתם בדבר המשך הקמת גנים ללא חקיקה. שכן, מתברר כי הם המשיכו בהקמת גני ילדים, אך הפעם, יטענו כי היישום אינו לפי החוק משום שהוא לא בתוקף. העותרים יטענו כי, גם אם נימוק זה הינו נכון, הרי חובתם של המשיבים היא לא להפלות ביישום החלטות מינהליות, וליתן משקל לעקרונות היסוד החלים גם על החלטה מסוג זה מכוח עקרונות המשפט החוקתי והמינהלי.

29. תיקון מס' 16, התשמ"ד-1984 לחוק לימוד חובה, תש"ט-1949, (להלן: החוק) החיל את חוק לימוד חובה על ילדים מגיל 3 שנים במקום 5. אך הוא לא יושם מאז וזאת מאחר וכל ממשלות ישראל דאגו לבטל את החוק. ביום 11 בינואר 1999 אושרה בקריאה שנייה ושלישית הצעת חוק לימוד חובה (תיקון מס' 7) שקבעה את החלת החוק באופן הדרגתי, באמצעות צווים שיוציא שר החינוך. מאז, הוצאו שני צווים: צו לימוד חובה (החלה בגני ילדים), התשנ"ט-1999, וצו לימוד חובה (החלה בגני ילדים), התשס"א-2001.

30. החלת החוק כוונה מההתחלה להחיל את החוק על היישובים בשכבות החלשות (המגזר הערבי, הבדואי...), היישובים שאין בהם גני חינוך טרום חובה (4-3 שנים) כדברי יו"ר וועדת החינוך והתרבות עמנואל זיסמן:

"זה מאבק משותף להשגת מטרה חינוכית לאומית נעלית ביותר. כי אם ב-1 בספטמבר 1999 יכללו 10% מהתלמידים מהשכבות החלשות במגזר הערבי, הבדואי, הצירקסי, הדרוזי, ובתוכם גם יהודים מהשכבות החלשות..."

ראו דברי הכנסת חוברת י"ג, 2853.

חה"כ, אז, תמר גוז'נסקי אמרה:

"יש לנו בקשה אליך אדוני שר החינוך. תתחיל עם הילדים שאין להם גם, תתחיל עם הילדים שלא הולכים לגן, כי להורים אין כסף לממן את הגן, תתחיל עם אלה שלא זוכים – לא בשל חוסר רצון של ההורים, אלא בשל חוסר תנאים" [ההדגשה לא במקור]

דברי הכנסת חוברת י"ג, 2853.

31. לכן, ובהתאם לדברי חברי הכנסת שהביאו את הצעת החוק, החליט שר החינוך, אז, מר יוסי שריד, שהחוק יוחל תחילה על האשכולות הראשון והשני לפי המדד החברתי-כלכלי של האוכלוסייה. וכך הובאה החלטת השר במכתבו של סמנכ"ל ומנהל המנהל הפדגוגי, מר יצחק כהן מיום 29 יולי 1999:

"הובאה לידיעת וועדת החינוך של הכנסת החלטת שר החינוך, מר יוסי שריד, להעניק פטור מתשלום לגילאי 3-4 בישוים הנמצאים באשכול הראשון והשני על פי מדד אפיון העיריות והמועצות המקומיות ודירוגן לפי הרמה החברתית כלכלית של האוכלוסייה, ..."

מצ"ב העתק המכתב מסומן ע/26.

32. ועוד. בתצהירו של שר החינוך לשעבר, יוסי שריד, הוא מאשר את הדברים הנ"ל ומציין את העדיפות של האוכלוסייה הנזקקת, אשכולות 1 ו-2 ובראשם אוכלוסיית הכפרים הבלתי מוכרים בנגב. וכך הוא מצהיר:

"הצעד הראשון היה להחיל את החוק על האשכולות הנמוכים ובאופן מיידי על האשכולות 1 ו-2 **שבראשם נמצאים הכפרים הלא מוכרים בנגב וכל הישובים הבדואים בנגב**". [ההדגשה לא במקור]

מצ"ב תצהירו של כבוד השר לשעבר, יוסי שריד מיום 16 מרץ 2003.

33. מהאמור לעיל ברור כי תכלית החוק היא חברתית בעיקרה שנועדה לספק חינוך לילדי השכבות החלשות תחילה על מנת לצמצם פערים ולעזור לאוכלוסיית השכבות הנמוכות שאינן מסוגלות לשלוח את ילדיהן לגנים פרטיים, ולכן הוחל בביצוע החוק על האוכלוסייה שדורגה באשכולות הנמוכים, תחילה.

34. מצב הדברים הקיים פוגע בזכותם של העותרים, להזדמנויות חינוכיות שוות, ולהקצאת משאבי חינוך בשיעור הולם בהשוואה לתושבי המדינה. זאת ממספר היבטים, כפי שיפורטו להלן:

א. ראשית, העותרים, אינם נהנים מחינוך לגיל 3-4 שנים, ומשמעות הדבר שהקצאת המשאבים של המשיבים לחינוכם של ילדי הכפרים הלא מוכרים נופלת בהרבה מהמשאבים שהם מקצים לחינוכם של שאר הילדים בני גילם במדינה.

ב. העדר אופציות חינוכיות חלופיות העומדות לרשות העותרים מחמיר ומחריף את בעיית החינוך שלהם. לילדים אלה אין כל מסגרות חינוך חלופיות שאפשר יהיה לשלוח אותם אליה; בניגוד למצב במקומות אחרים כמו הערים הגדולות שבפני רוב ההורים יש אופציה לשבץ את ילדיהם במוסדות חינוך פרטיים.

35. בית משפט נכבד זה עמד במיוחד על חשיבותה של הזכות לחינוך חובה חינוך במוסד רשמי, ועל הקשר בין זכות זו לבין עקרון השוויון:

"החינוך הממלכתי במוסדות הרשמיים מושתת על עקרון היסוד של חינוך חובה חינוך, המבקש לאכוף זכותו של כל ילד לרכוש חינוך והשכלה, על בסיס שוויון הזדמנויות וללא אפליה, בלא שחסרון כיס ישפיע על איכותה ורמתה של המסגרת החינוכית הניתנת לו. הקניית ערכי חינוך כלליים על בסיס שוויוני נועדה לאפשר לפרט לפתח את אישיותו בתחומי דעת שונים, ובה בעת לפתח באמצעות החינוך חיי חברה הנשענים על ערכי מוסר, זכויות אדם, ותרבות אנושית."

בג"צ 4363/00 ועד פוריה עילית נ' שר החינוך ניתן ביום, כ' באייר תשס"ב 2/05/02.

36. ראו גם סעיפים 1 ו 2 לאמנה בדבר זכויות הילד :

1. "המדינות החברות יכבדו ויבטיחו את הזכויות המפורטות באמנה זו לכל ילד שבתחום שיפוטן, ללא אפליה משום סוג שהוא, ללא קשר עם גזע, צבע, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית או אחרת, מוצא לאומי, אתני, או חברתי, רכוש, נכות, לידה או מעמד אחר, בין אם של הילד, ובין אם של הוריו או אפוטרופסו החוקי.

2. המדינות החברות ינקטו בכל האמצעים המתאימים להבטיח כי הילד מוגן מפני כל צורה של הפליה או ענישה על יסוד מעמד, פעילויותיהם, השקפותיהם, או אמונותיהם של הורי הילד, אפוטרופסיו החוקיים, או בני משפחתו".

ראו :

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד משנת 1989, שנחתמה ע"י ישראל ביום 3.7.90 ואושררה ביום 4.8.91.

מימוש הזכות לחינוך גם בשני הכפרים הלא מוכרים :

37. העותרים יטענו, כי זכותם לחינוך חובה חינם אינה מותנית בצורת מגוריהם, או במעמד יישוביהם אלא היא זכות עצמאית על פי החקיקה שעיגנה זכות זו.

א. "כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין" (סעיף 3 לחוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000) (להלן – חוק זכויות התלמיד).

ב. כל ילד וכל נער בישראל גם זכאים לחינוך חינם במוסד חינוך רשמי, וזאת על פי הוראת סעיף 6 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (להלן – חוק לימוד חובה).

38. לא במקרה שלשון החקיקה ותכליתה לא מתנים את מתן שירותי החינוך בצורת ההתיישבות של הורי הילדים. חובת חינוך חובה וחינם מגינה על זכויותיהם של הילדים ללא קשר לשייכותם הגיאוגרפית או צורת התיישבות משפחתם.

39. הקונספציה המשפטית של המשיבים מצדדת בשלילה מוחלטת של הזכויות החוקתיות וזכויות היסוד של תושבים המתגוררים בכפרים לא מוכרים בשל המעמד המוניציפאלי של הכפר. העותרים יטענו כי, תפיסה משפטית זו נדחתה על ידי בית משפט נכבד זה בשורה של החלטות. שאלת זכותם של העותרים שהינם תושבים אזרחי מדינת ישראל לשירותים בסיסיים נדונה ואושרה במספר לא מעט של עתירות שנידונו בבית משפט זה. בית משפט נכבד זה הכיר בזכותם של תושבים המתגוררים בכפרים לא מוכרים לכיבוד זכויות יסוד שלהם חרף שלילת המעמד המוניציפאלי מכפרים אלה. כך למשל, חייב בית משפט נכבד זה את הרשויות בחיבור בתי ספר בכפרים לא מוכרים בנגב לחשמל; שם ציין כבוד הנשיא השופט ברק :

"אכן, המצב הקיים שבו בתי ספר נשוא העתירה של תלמידים בדואיים אינם מחוברים לחשמל חמישים שנה לאחר הקמתה של מדינת ישראל, אינו מתקבל על הדעת כלל ועיקר, ומהווה תעודת עניות למדינת ישראל. מצב זה אינו יכול להמשך".

בג"ץ 4671/98 ד"ר עוואד אבו-פריח נגד רשות החינוך לבדואים בנגב

וכך הוא חייב את הרשויות בהקמת מרפאות אם וילד בכפרים לא מוכרים להספקת שירותי רפואה מניעתיים נגישים וזמינים על אף טענת המדינה כי אין להקים מבנים כאלה בכפרים לא מוכרים ;

בג"ץ 7115/97 עדאלה ו-16 אח' נ' משרד הבריאות, תק-על (1)98, 214.

ועוד. בית המשפט הנכבד חייב את משרד הפנים לרשום את שם הכפר חוסינייה, כמענם של תושבי הכפר בתעודות הזהות שלהם וזאת על אף טענת המשיב כי, אין לרשום את המען של כפר לא מוכר ;

בג"ץ 3607/97 מוחמד סואעד ו6 אחרים נ' משרד הפנים (ניתן ביום 19/05/99)

בנוסף, בית המשפט חייב הקמת בית-ספר בבאר-חיל (ביר הדאג', כפר לא מוכר), וכן הקמת שני גני ילדים - האחד בבאר-חיל והשני במשכנות הרועים בעבדת ;

בג"ץ 5221/00 - דחללה אבו-גרודוד נ' המועצה האזורית רמת נגב. תק-על 2000 (3), 1336.

שיקולים של נוחיות מנהלית, שיקולים לוגיסטיים ושיקולי תקציב

40. העותרים יוסיפו כי, שיקולים של נוחיות מנהלית ושיקולים לוגיסטיים, באם הם קיימים במקרה דנן, אין בהם בכדי לגבור על זכותם של הילדים לחינוך כשאר הילדים במדינה. יפים לעניינו דברי כבוד השופט מצא בפרשת נוף :

"אמות מידה אלה חייבים להיות שוויוניות; בשום מקרה אין בקיומם של אילוצים תקציביים כדי להצדיק קביעת אמות מידה המפרות את שורת השוויון. זאת ועוד: השוויון בדיננו הוא נורמה חברתית תוצאתית..."

בג"ץ 205/94 נוף נ' מדינת ישראל, פ"ד נ (5) 449, 463

41. ועוד. בעניין אחר ציין השופט חשין :

"זכויות אדם עולות כסף. הבטחת שוויון עולה כסף. לרוב הדרישה לתשלום ה"מחיר" באה כלפי השלטון ... אך מקום שזכויות האדם, כמו השוויון, חלות ביחסים בין פרטים, הם אלה שצריכים לשאת במחיר הנדרש ... זהו מחיר שכדאי וצריך לשלמו כדי להבטיח את היותנו חברה שומרת זכויות אדם ומכבדת שוויון"

בג"ץ 6845/00 איתנה ניב ואח' נגד בית הדין הארצי לעבודה וקופת חולים כללית, נו (6) 663.

ראו גם :

בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הביטחון, פ"ד מט (4) 94.

בג"ץ 205/94 גולן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד נ (4) 136, עמ' 189.

בג"ץ 1081/93 בוצר נ' מועצה מקומית מכבים רעות, פ"ד נ (1) 19, 27.

סיכום:

42. בין אם מדובר ביישום חקיקה ראשית ובין אם מדובר ביישום החלטה מינהלית, בכל מקרה ברור כי במחדלם הקיצוני לא שקלו המשיבים את מידת הפגיעה בזכותם של ילדי העותרים לחינוך, ולא טרחו למצוא מסגרות חינוכיות חלופיות כלשהן; לא נתנו משקל כלשהו לזכותם של הילדים לשוויון בלימודים עם שאר הילדים שנהנים מתחולת חוק חינוך חובה חנם בגני ילדים לגילאים 3-4; לא נתנו את דעתם למצב מערכת החינוך ביישובי העותרים, והתעלמו באופן מוחלט מהעובדה כי מדובר באוכלוסייה ענייה שאין בקרבה גני ילדים פרטיים, ולכן אין ביכולת ההורים לשלוח ילדיהם למסגרות אחרות. המשיבים התעלמו מהעובדה שחינוך חנם ביישוב הוא המסלול היחידי המבטיח שהילדים ייקלטו בגיל זה במסגרת חינוכית בעתיד, והם לא נתנו אם כן, משקל כלשהו לתוצאת מחדלם שמשמעותה היחידה היא ש: 300 ילדים בערך, בגילאי 3-4 שנים נותרים ללא חינוך בכל שנה, וכ- 1200 ילדים כבר איבדו את זכותם לחינוך כתוצאה ממחדליהן של המשיבות.

לעניין קבלת ההחלטות ושיקול דעת מנהלי ראו:

בג"צ 987/94 יורונט קווי זהב (1992) בע"מ נ' שרת התקשורת, פ"ד מח (5) 412.

אי לכך ועל יסוד האמור לעיל, בית המשפט הנכבד מתבקש ליתן צו על תנאי כמבוקש בראשית העתירה, וכן לחייב את המשיבים בהוצאות משפט.

עו"ד מוראד אלסאנע

ב"כ העותרים

היום, יום חמישי 20 מאי 2004